

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Waarom van uitstel soms geen afstel moet komen: een verkenning van de redelijke termijn in het jeugdstrafrecht

Middelkoop, H.E.; Schuyt, P.M.

Citation

Middelkoop, H. E., & Schuyt, P. M. (2018). Waarom van uitstel soms geen afstel moet komen: een verkenning van de redelijke termijn in het jeugdstrafrecht. *Tijdschrift Voor Familie- En Jeugdrecht*, 2018(5), 136-141. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/67233>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/67233>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Waarom van uitstel soms geen afstel moet komen

Een verkenning van de redelijke termijn in het jeugdstrafrecht

FJR 2018/32

Het recht op een tijdige en voortvarende behandeling van een strafzaak is een fundamenteel recht voor iedere verdachte, ongeacht zijn leeftijd. Die leeftijd kan wel van belang zijn voor het antwoord op de vraag wat in een concrete zaak 'voldoende tijdig' is. In deze bijdrage wordt allereerst onderzocht wat het bijzondere karakter van het jeugdstrafrecht betekent voor de beantwoording van die vraag. Vervolgens komt de vraag aan de orde welke reactie passend is indien het OM in een procedure met een jeugdige verdachte niet de noodzakelijke voortvarendheid heeft getoond.

1. Inleiding

Het recht op een tijdige behandeling van een strafzaak is een fundamenteel recht dat iedere verdachte toekomt krachtens artikel 6 lid 1 Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM). Op grond van dit artikel moet de behandeling van een strafzaak plaatsvinden binnen een 'redelijke termijn'. Voor jeugdigen wordt dit recht op een tijdige behandeling van strafzaken bovendien gewaarborgd in het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK). Artikel 40 lid 2 onder b sub iii IVRK stelt dat een jeugdzaak 'zonder vertraging' dient te worden behandeld.² Voorkomen moet worden dat een verdachte langer dan redelijk is onder de dreiging van een (verdere) strafvervolgning zou moeten leven.³ Het belang van een voortvarende afdoening van een strafzaak staat niet op zichzelf, de term 'redelijk' drukt uit dat sprake is van een afweging. De redelijkheid van de duur van de strafprocedure dient volgens het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) telkens te worden beoordeeld in het licht van de feiten en omstandigheden van het concrete geval, waaronder de complexiteit van de zaak. Volgens de jurisprudentie van het EHRM begint de redelijke termijn op het moment dat 'door de Staat jegens de verdachte een handeling wordt verricht waaraan deze in redelijkheid de verwachting kan ontlenen dat tegen hem ter zake van een bepaald strafbaar feit door het OM een strafvervolgning zal worden ingesteld'.⁴ De Hoge Raad heeft bepaald dat behandeling van de zaak dient te zijn afgerond met een eindvonnis binnen twee jaar nadat de op zijn redelijkheid te beoordelen termijn is aangevangen. Er geldt een termijn van zestien

maanden indien het jeugdstrafrecht wordt toegepast en/of de verdachte in voorlopige hechtenis verkeert.⁵

Op de verdragsluitende lidstaten rust de verplichting om hun 'rechtssystemen' zodanig in te richten dat daarmee voldaan wordt aan alle voorwaarden die voortvloeien uit artikel 6 EVRM. Uit de jurisprudentie van het EHRM kan worden afgeleid dat de sanctionering van de overschrijding van de redelijke termijn aan lidstaten wordt overgelaten.⁶ In Nederland is overschrijding van de redelijke termijn gebracht onder de noemer 'vormverzuim', het niet naleven van strafprocesrechtelijke geschreven en ongeschreven vormvoorschriften.⁷ Het is aan de rechter om te beoordelen of aan het vormverzuim een rechtsgevolg dient te worden verbonden en zo ja, welk rechtsgevolg daarvoor in aanmerking komt. Volgens artikel 359a Wetboek van Strafvordering (Sv) kunnen vormverzuimen worden gesanctioneerd met strafvermindering, bewijsuitsluiting of de niet-ontvankelijkverklaring van het OM in de vervolging. In zaken waarin een schending is geconstateerd van de redelijke termijn is een overgang te zien in de consequenties die een schending volgens de Hoge Raad zou moeten hebben. Aanvankelijk werd een schending van de redelijke termijn stevast gesanctioneerd met niet-ontvankelijkheid van het OM, vanaf 2000 kon de niet-ontvankelijkheid van het OM nog slechts in uitzonderlijke gevallen worden uitgesproken.⁸ Sinds 17 juni 2008 geldt als regel dat overschrijding van de redelijke termijn alleen kan worden gecompenseerd met vermindering van de straf. Bovendien staat het de rechter vrij om, na afweging van de alle daartoe in aanmerking te nemen belangen en omstandigheden, te volstaan met de enkele constatering dat inbreuk is gemaakt op artikel 6 lid 1 EVRM.⁹ Voor de niet-ontvankelijkheid van het OM, zoals voorheen, is volgens de Hoge Raad geen ruimte meer.¹⁰ Hierop wordt ook geen uitzondering gemaakt in jeugdzaken.¹¹ Daarnaast wordt geen strafvermindering toegepast bij een straf die zich naar haar aard daar niet voor leent, zoals een levenslange gevangenisstraf of maatregelen zoals de tbs-, PIJ- en ISD-maatregel.

Gezien het bovenstaande lijkt er consensus te bestaan over de vraag wat een redelijke termijn is en hoe gereageerd

1 Mr. H.E. (Heleen) Middelkoop, docent straf- en strafprocesrecht en prof. mr. P.M. (Pauline) Schuyt, hoogleraar Sanctierecht en Straftoemeting. Beide auteurs zijn verbonden aan het Instituut voor Strafrecht en Criminologie van de Universiteit Leiden.

2 R. el Hessaini & Y. Taghi, FJR 2013/93.

3 Filius, Lighart & Milic, DD 2017/30.

4 EHRM 27 februari 1980, Publ. ECHR Series A Vol. 35, NJ 1980/561 (Deweer).

5 HR 17 juni 2008, ECLI:NL:HR:2008:DB2578, NJ 2008/358, m.nt. Mevis, r.o. 3.14 en 3.15.

6 HR 8 september 2015, ECLI:NL:PHR:2015:1295, par. 5.

7 HR 30 maart 2004, ECLI:NL:HR:2004:AM2533, NJ 2004/376.

8 Zie: HR 23 september 1980, ECLI:NL:HR:1980:AC6987, NJ 1981/116, m.nt. G.E. Mulder en HR 3 oktober 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA7309, NJ 2000/721, m.nt. J. de Hullu.

9 HR 17 juni 2008, ECLI:NL:HR:2008:DB2578, NJ 2008/358, m.nt. Mevis, r.o. 3.23.

10 HR 17 juni 2008, ECLI:NL:HR:2008:BD2578, NJ 2008/358 en HR 16 december 2008, ECLI:NL:HR:2007:BF3181.

11 HR 8 september 2015, ECLI:NL:HR:2015:2465.

dient te worden op overschrijding daarvan.¹² Maar daarbij wordt naar onze mening te weinig onderscheid gemaakt tussen een meerderjarige verdachte en een jeugdige verdachte. Het bijzondere karakter van het jeugdstrafrecht zou een aanleiding kunnen zijn om het vraagstuk van de redelijke termijn op een andere wijze in benaderen. Dat begint met de vraag wat moet worden verstaan onder een ‘tijdige en voortvarende behandeling’. De Hoge Raad hanteert stevast – ook in zaken met een jeugdige verdachte – het begrip ‘redelijke termijn’ uit het EVRM en lijkt daarmee voorbij te gaan aan het begrip ‘zonder vertraging’ zoals geformuleerd in het IVRK. Vervolgens kan de vraag worden gesteld in hoeverre de definitie van wat ‘redelijk’ is aanpassing behoeft in die gevallen waar het een jeugdige betreft. En ten slotte is het de vraag wat het bijzondere karakter van het jeugdstrafrecht betekent voor de consequenties die moeten worden verbonden aan overschrijding van die termijn. In deze bijdrage wordt aan de hand van deze drie vragen nader verkend of het bijzondere karakter van het jeugdstrafrecht een andere invulling van de redelijke termijnproblematiek legitimeert. Daarmee vormt dit artikel een aanvulling op eerder in dit tijdschrift gepubliceerde artikelen waarin aandacht is besteed aan de redelijke termijn in het jeugdstrafrecht.¹³ De meerwaarde van deze bijdrage is hierin gelegen dat expliciet aandacht wordt besteed aan het strafrechtelijk juridische kader en dat een nieuwe zienswijze wordt gepresenteerd, waarmee we een stapje verder willen gaan dan het kader zoals dat tot nu toe geschetst is.

In de volgende paragraaf zal kort aandacht worden besteed aan het bijzondere karakter van het jeugdstrafrecht. Vervolgens wordt ingegaan op de invulling van het begrip ‘tijdige behandeling van strafzaken’ en de manier waarop het vereiste van tijdige behandeling voortvloeiend uit het IVRK doorwerking vindt in ons nationale rechtssysteem. In paragraaf 4 zal het bijzondere karakter van het jeugdstrafrecht worden gekoppeld aan de vraag naar de tijdige behandeling van strafzaken en de consequenties die zouden moeten worden verbonden aan een niet-voortvarende behandeling. De vijfde paragraaf zal een conclusie bevatten waarbij antwoord wordt gegeven op de vraag of in het geval van een jeugdige verdachte een eerdere en/of andere reactie op de overschrijding van de redelijke termijn geïndiceerd is.

2. Het bijzondere karakter van het jeugdstrafrecht

In het internationale en nationale recht zijn extra waarborgen ingebouwd voor die gevallen waarin een kwetsbare, jeugdige verdachte subject wordt van een strafzaak. Op internationaal niveau zijn de rechten die betrekking hebben op het jeugdstraf(proces)recht onder andere te vinden in de artikelen 37 en 40 IVRK. Deze artikelen moeten in samenhang worden gezien met andere rechten uit het IVRK, zoals het belang van het kind (artikel 3 lid 1 IVRK) en het recht op ontwikkeling (artikel 6 IVRK), wat impliceert dat elke strafrechtelijke bejegening de (verdere) ontwikkeling in positieve zin moet bevorderen.¹⁴ Op grond van artikel 40 IVRK hebben jeugdige verdachten recht op speciale bejegening als onderdeel van een apart strafproces en hebben zij recht op een beslissing zonder vertraging.¹⁵ Artikel 40 onderkent het recht van de jeugdige verdachte op een eerlijk proces en beginselen en rechten die ook gelden ten aanzien van volwassenen. Tegelijkertijd roept artikel 40 IVRK volgens Mijnaerends, Liefwaard en Bruning de verdragsstaten op om een strafrechtelijke bejegening te waarborgen die aansluit bij de leeftijd van de jeugdige verdachte.¹⁶ Aangezien het jeugdstrafrecht een sterk pedagogisch karakter heeft is het, anders dan het strafrecht voor volwassenen, minder gericht op alleen straffen. In artikel 40 lid 1 IVRK wordt als doel van het strafrecht aangegeven dat de speciale jeugdstrafrechtspiegeling de jeugdige moet leren meer respect te hebben voor ‘de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden van anderen’ en dat het uiteindelijke doel is te re-integreren in de maatschappij, opdat hij een constructieve rol kan spelen in de samenleving.¹⁷

Ook op nationaal niveau spelen kinderrechten een belangrijke rol. De aanpak van jeugdcriminaliteit wordt gekenmerkt door dadergerichtheid met als doel de heropvoeding van de jeugdige delinquent, diens resocialisatie en (her) integratie in de samenleving.¹⁸ Volgens Liefwaard, Rap en Weijers zijn er duidelijke verschillen tussen jeugdigen en volwassenen. Jeugdigen hebben bijzondere emotionele- en opvoedingsbehoeften. Ook kunnen jeugdigen in mindere mate verantwoordelijk worden gehouden voor hun gedragingen. De opdracht aan de Nederlandse wetgever ligt erin besloten de in artikel 40 lid 1 IVRK opgenomen rechten te verwezenlijken. Naast de ‘volwassen’ doelen van het strafrecht, zoals vergelding, preventie, normmarkering en maatschappelijke ordening, zijn in het jeugdstraf(proces)recht tevens resocialisatie, herstel en heropvoeding als doeleinden geïntegreerd.¹⁹ Het doel van het jeugdstrafrecht is om achterstand of schreefgroei in de ontwikkeling, zich uitend in strafbaar gedrag, om te buigen. Dit bijzondere, met name

12 Hierbij moet worden opgemerkt dat hoewel de Hoge Raad zich meerdere malen heeft uitgelaten over de wijze waarop schending van de redelijke termijn gesanctioneerd moet worden (o.a. HR 3 oktober 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA7309; HR 16 december 2003, ECLI:NL:HR:2003:AL9062; HR 17 juni 2008, ECLI:NL:HR:2008:DB2578; HR 8 september 2015, ECLI:NL:HR:2015:2465), er geen eenduidig effect waarneembaar is bij de lagere rechtspraak. Ook na de uitspraak van de Hoge Raad in 2008 wordt overschrijding van de redelijke termijn soms nog steeds gecompenseerd met de niet-ontvankelijkheid van het OM: HR 3 oktober 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA7309, NJ 2000/721, m.nt. de Hullu; HR 8 september 2015, ECLI:NL:HR:2015:2465. Zie ook: R. el Hessaini & Y. Taghi, *FJR* 2013/93.

13 R. el Hessaini & Y. Taghi, *FJR* 2013/93; R. de Jong, *FJR* 2015/5; M.R. Bruning, *FJR* 2015/53 en R. de Jong, *FJR* 2016/6.

14 Liefwaard, Rap & Weijers, *Strafblad* 2010, p. 285.

15 Liefwaard, Rap & Weijers, *Strafblad* 2010, p. 284.

16 Mijnaerends, Liefwaard & Bruning, *NJCM-Bulletin* 2013-38(4).

17 Liefwaard, Rap & Weijers, *Strafblad* 2010, p. 284; Mijnaerends, Liefwaard & Bruning, *NJCM-Bulletin* 2013-38(4).

18 Bruning, Liefwaard & Vlaardingbroek 2014, p. 553.

19 Van der Linden, Ten Siethoff & Zeijlstra-Rijpstra 2014, p. 118; Liefwaard, Rap & Weijers, *Strafblad* 2010, p. 286.

pedagogische karakter van het jeugdstrafrecht, maakt dat de strafrechtelijke reactie snel, doeltreffend en op maat moet zijn.²⁰ Gebeurt dat niet, dan kan dat een averechts en contraproductief effect hebben op de ontwikkeling van de jeugdige.²¹

3. Tijdsige behandeling in jeugdstrafzaken

3.1 Artikel 40 lid 2 onder b sub iii IVRK

Het fundamentele recht op een tijdige en voortvarende behandeling van een strafzaak vindt zijn oorsprong in het internationale recht, in het bijzonder via de definitie van een 'redelijke termijn' uit artikel 6 lid 1 EVRM. Aangezien het internationale recht doorwerkt in de Nederlandse rechtsorde heeft de redelijke termijn ook een belangrijke positie gekregen in ons nationale (jurisprudentie)recht. Ook het IVRK bevat voorschriften over een voortvarende berechting: artikel 40 lid 2 onder b sub iii IVRK eist een proces 'zonder vertraging'. In de memorie van toelichting tot goedkeuring van het IVRK is artikel 40 IVRK genoemd als een bepaling waaraan rechtstreekse werking toekomt.²² Het verbod op vertraging strekt vooral tot bescherming van de jeugdige verdachte. Het vereiste 'zonder vertraging' is volgens het Kinderrechtencomité een kortere termijn dan 'binnen een redelijke termijn' zoals geformuleerd in het EVRM.²³ Op 25 april 2007 verscheen *General Comment* no. 10, waarin de artikelen 37 en 40 IVRK nader worden toegelicht op basis van opgedane ervaringen bij het beoordelen van de prestaties van de verdragsstaten.²⁴ Onder paragraaf 51 is "*decisions without delay*" opgenomen. Paragraaf 51 stelt:

"Internationally there is a consensus that for children in conflict with the law the time between the commission of the offence and the final response to this act should be as short as possible. The longer this period, the more likely it is that the response loses its desired positive, pedagogical impact, and the more the child will be stigmatized."

Ook *General Comment* No. 14 (2013) besteedt aandacht aan een snelle afdoening. Paragraaf 93 stelt:

"The passing of time is not perceived in the same way by children and adults. Delays in or prolonged decision-making have particularly adverse effects on children as they evolve. It is therefore advisable that procedures or processes regarding or impacting children be prioritized and completed in the shortest time possible".²⁵

Hieruit blijkt dat dat het IVRK een proces 'zonder vertraging' eist en het Kinderrechtencomité aanbeveelt dat de termijn

tussen het begaan van een strafbaar feit en de reactie hierop zo kort mogelijk moet zijn. Dit in tegenstelling tot hetgeen is bepaald in het EVRM, waar sprake is van een 'redelijke' termijn, wat inhoudt dat er sprake is van een belangenafweging, waardoor bijzondere omstandigheden een langere termijn rechtvaardigen.

3.2 Het IVRK en het nationale recht

De Hoge Raad heeft zich op 16 december 2003 uitgelaten over de redelijke termijn in verband met artikel 40 IVRK. De Hoge Raad stelde dat er onvoldoende grond was om aan te nemen dat artikel 40 lid 2 onder b sub iii IVRK verdergaande eisen stelt aan de termijn waarbinnen een strafzaak tegen een jeugdige moet worden berecht dan de eisen die reeds uit artikel 6 EVRM voortvloeien.²⁶ In 2015 heeft de Hoge Raad zich wederom uitgelaten over de redelijke termijn in het jeugdstrafrecht, waarbij de Hoge Raad wederom oordeelde dat er onvoldoende grond is om aan te nemen dat artikel 40 IVRK verdergaande eisen stelt aan de termijnen. De Hoge Raad baseerde zich hierbij op de memorie van toelichting tot goedkeuring van het IVRK waarin staat:

"In artikel 40 staan enkele bepalingen die reeds ten aanzien van het kind voortvloeien uit bestaande verdragen, zij het op een enkel punt meer toegespitst op de belangen van het kind."²⁷

Mogelijk is de Hoge Raad van oordeel dat uit de bewoording van artikel 3 IVRK jo. art. 40 IVRK niet méér kan worden afgeleid dan een instructienorm die de verdragspartijen opdraagt zich maximaal in te spannen bij de afdoening van strafzaken die jeugdigen betreffen. Het bijzondere karakter van het jeugdstrafrecht, in het bijzonder het pedagogisch doel, kan wat betreft het recht op een tijdige behandeling van een strafzaak zijn weerslag krijgen in de strengere zestien maandennorm.²⁸ Met betrekking tot de vraag of die afdoeningstermijn wel als redelijk kan worden beschouwd, merkte de Hoge Raad op dat:

"De afdoeningstermijn zodanig [dient] te zijn dat zowel recht wordt gedaan aan het belang dat is gemoeid met een voortvarende afdoening van de zaak als aan het belang dat is gelegen in de waarborging van de kwaliteit van het strafproces. (...) De door de Hoge Raad gehanteerde vuistregel dat in gevallen waarin het strafrecht voor jeugdigen is toegepast, de zaak – zowel in eerste aanleg als in hoger beroep – niet binnen 24 maanden maar binnen zestien maanden dient te zijn afgedaan, beoogt recht te doen aan deze belangen. Deze vuistregel laat geheel onverlet dat een zo mogelijk voortvarender afdoening onmiskenbaar gewenst is."²⁹

20 Bruning, *FJR* 2015/53.

21 Rb. Roermond 22 december 2008, ECLI:NL:RBROE:2008:BG7851.

22 *Kamerstukken II* 1992/93, 22855 (R1451), 3, p. 9.

23 *General Comment* No. 10, *Children's right in juvenile justice*, VN Doc. CRC/C/GC/10, par. 51 e.v.

24 *General Comment* No. 10, *Children's rights in juvenile justice*, VN Doc. CRC/C/GC/10.

25 *General Comment* No. 14, *On the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration*, VN Doc. CRC/C/GC/14, par. 93.

26 HR 16 december 2003, ECLI:NL:HR:2003:AL9062, r.o. 3.5.

27 HR 8 september 2015, ECLI:NL:PHR:2015:1295, m.nt. De Bruijn-Lückers par. 30, verwijst naar HR 16 december 2003, ECLI:NL:HR:2003:AL9062, r.o. 3.5 en 3.6.

28 Hof Amsterdam 24 april 2014, ECLI:NL:GHAMS:2014:6021.

29 HR 8 september 2015, ECLI:NL:HR:2015:2465, r.o. 3.4.

Overigens wordt volgens de Bruijn-Lückers in de feitenrechtspraak het vereiste van behandeling ‘zonder vertraging’ overwegend ingevuld als een behandeling binnen een korter tijdsbestek dan ‘binnen een redelijke termijn’.³⁰

4. Een voortvarende behandeling: duur en sanctionering

Nu besproken is wat het bijzondere, pedagogische karakter van het jeugdstrafrecht is en min of meer duidelijk is hoe de Hoge Raad het begrip ‘voortvarend’ definieert, is het tijd om te verkennen wat dit betekent voor de redelijke termijn-problematiek in strafzaken met een jeugdige verdachte. Welke doorwerking heeft de pedagogische doelstelling van het jeugdstrafrecht op de vraag wat een *redelijke* termijn is en wat de geëigende sanctie is als die termijn wordt overschreden? Om op deze vragen een antwoord te geven wordt in deze paragraaf allereerst onderzocht of de duur van de redelijke termijn bij jeugdigen anders zou moeten zijn dan bij volwassenen en wordt de vraag beantwoord of bij jeugdigen een andere reactie op overschrijding van de redelijke termijn gewenst is, gezien het bijzondere karakter van het jeugdstrafrecht.

4.1 Duur van de termijn

Uit het bovenstaande blijkt dat de Hoge Raad bij de beoordeling of in jeugdzaken voldoende voortvarend is gehandeld, aansluiting zoekt bij de invulling die wordt gegeven aan de ‘redelijke termijn’ uit artikel 6 EVRM. Dat staat niet in de weg aan een andere interpretatie van wat ‘redelijk’ is in zaken met een jeugdige of met een volwassen verdachte. Volgens de Hoge Raad wordt in jeugdzaken een grotere voortvarendheid geëist en is de termijn niet meer redelijk als de strafprocedure meer dan zestien maanden duurt. Wat ons betreft gaat de Hoge Raad daarin niet ver genoeg en is een termijn van zestien maanden nog steeds te lang.

Het belangrijkste verschil tussen een beslissing ‘zonder vertraging’ als bedoeld in artikel 40 IVRK en het bepaalde in artikel 6 EVRM is, dat ‘vertraging’ in het jeugdstrafrecht reeds een schending oplevert van artikel 40 IVRK. Volgens Vellinga hebben de verdragsluitende partijen bij de formulering van artikel 40 lid 2 IVRK in belangrijke mate aansluiting gezocht bij artikel 6 EVRM, doch voor de termijn waarbinnen een zaak zou moeten zijn berecht een – volgens Vellinga ongetwijfeld door de belangen van het kind ingegeven – afwijkende terminologie gevolgd door ‘zonder vertraging’ in plaats van ‘binnen een redelijke termijn’ te eisen. Er moet dus kennelijk aan een kortere termijn worden gedacht.³¹ Daarnaast worden in *General Comment* no. 10 en 14 een zo kort mogelijke termijn tussen het begaan van het strafbare feit en de berechting daarvan aanbevolen. De limiet aan wat nog *redelijk* is moet bij jeugdigen veel lager zijn dan bij volwassenen.³²

Ook de Kalsbeeknormen en de Aanwijzing Richtlijnen strafvordering jeugd en adolescenten³³ schrijven een kortere termijn voor dan zestien maanden. Jeugdstrafzaken zouden binnen zes maanden na het moment van eerste verhoor moeten worden afgedaan door de rechter.³⁴ Juist bij jeugdige verdachten moet volgens Spronken, gelet op bovenstaande bronnen, elke vertraging waarbij de gestelde termijn van zes maanden wordt overschreden, worden aangemerkt als strijdig met artikel 40 IVRK.³⁵ Ook de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming onderstreept het belang van een snelle afdoening, omdat het geven van een snelle reactie op strafbaar gedrag bij jongeren van wezenlijk belang is.³⁶ Over het algemeen wordt van groot belang geacht dat de jeugdige verdachte snel wordt geconfronteerd met de gevolgen van zijn handelen. Dit zou gunstig zijn voor de kansen om het gedrag van de jeugdige zodanig te beïnvloeden dat de kans op recidive kleiner wordt.³⁷

Naast dit meer pedagogisch geënte argument, kan een tweede argument worden aangevoerd, dat vooral ziet op de grotere kwetsbaarheid van de jeugdige in vergelijking met een volwassene. Negatieve effecten door onzekerheid over de afdoening van een strafzaak doen zich bij jeugdigen sneller voor dan bij volwassenen. Daarbij zullen de gevolgen van een vertraagde afdoening ook een zwaardere invloed hebben op jeugdigen, wat als argument kan worden gezien om een kortere redelijke termijn te verlangen bij jeugdigen.³⁸

4.2 Sanctionering schending redelijke termijn

Wat betreft de consequenties van een schending van de redelijke termijn wordt door de Hoge Raad geen onderscheid gemaakt tussen jeugdigen en volwassenen. In zijn arrest van 8 september 2015 heeft de Hoge Raad zich ook uitgesproken over de sanctionering van de schending van een redelijke termijn in jeugdstrafzaken. In tegenstelling tot A-G Spronken is er volgens de Hoge Raad geen aanleiding tot aanpassing van de rechtsgevolgen van overschrijding van de redelijke termijn in zaken waarin het jeugdstrafrecht is toegepast. De overschrijding van de redelijke termijn kan – ook in jeugdzaken – alleen leiden tot strafvermindering of de enkele constatering van het verzuim. Het belang van een voortvarende afdoening brengt volgens de Hoge Raad niet mee dat de niet-ontvankelijkheid van het OM het rechtsgevolg zou moeten zijn van de dadeloosheid van de justitiële autoriteiten. Dit rechtsgevolg is volgens de Hoge Raad zelfs niet passend en geboden indien sprake is van een aanzienlijke overschrijding van de redelijke termijn en wordt volgens de Hoge Raad niet dwingend voorgeschreven door verdragsbepalingen.³⁹ Daarbij betreft de Hoge Raad ook andere belangen dan die van de verdachte, zoals die van het mogelijke slachtoffer, waardoor er onvoldoende reden is om het OM

30 M.L.C.C. de Bruijn-Lückers, annotatie bij HR 8 september 2015, ECLI:NL:HR:2015:2465, JIN 2015/186, par. 31 en 33.

31 Parket bij de Hoge Raad 16 december 2003, ECLI:NL:PHR:2003:AL9062, concl. A-G Vellinga, par. 16.

32 General comment no. 10, CRC/C/GC/10, par. 51 en 52.

33 *Stcrt.* 2014, 8284, p. 8.

34 *Kamerstukken II* 2000/01, 27400, 60, p. 2.

35 Parket bij de Hoge Raad 30 juni 2015, ECLI:NL:PHR:2015:1295, par. 38.

36 Advies Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming, *Het jeugdstrafproces: toekomstbestendig!*, 14 maart 2011, p. 39-40.

37 Bruning, Liefwaard & Vlaardingerbroek 2014, p. 616.

38 M.L.C.C. de Bruijn-Lückers, annotatie bij HR 8 september 2015, ECLI:NL:HR:2015:2465, JIN 2015/186, par. 31.

39 HR 8 september 2015, ECLI:NL:HR:2015:2465, r.o. 3.3.

zijn vervolgingsecht te ontzeggen.⁴⁰ Bovendien is er volgens de Hoge Raad in zijn algemeenheid slechts in zeer uitzonderlijke omstandigheden ruimte voor de niet-ontvankelijkheid van het OM in het geval van vormverzuimen. Uitsluitend laakbaar optreden van politie of justitie is, onder andere volgens Borgers, geen toereikende grond voor een niet-ontvankelijkverklaring.⁴¹ Voor de validiteit van deze argumenten maakt het volgens de Hoge Raad niet uit of het gaat om een jeugdige of een volwassen verdachte.

Het bijzondere karakter van het jeugdstrafrecht zou reden kunnen zijn om deze zienswijze tegen te spreken en een afwijkende sanctionering van overschrijding van de redelijke termijn, in de vorm van het verlies op het recht tot vervolging, in jeugdzaken wel toe te laten. Daarvoor kan als eerste argument worden aangevoerd dat juist in dit soort zaken, gezien de pedagogische doelstelling, een snelle afdoening van zeer groot belang is en het OM daarin een bijzondere verantwoordelijkheid heeft. Bruning, Liefwaard & Vlaardingerbroek zijn van mening dat de Hoge Raad de bijzondere positie van jeugdigen in deze niet voldoende heeft onderkend.⁴² Voor jeugdigen dient een strafrechtelijke reactie snel, doeltreffend en op maat te zijn. Naarmate de reactie langer op zich laat wachten wordt het pedagogische effect minder en kan het uiteindelijk zelfs een averechtse werking hebben, mede doordat een positieve ontwikkeling van de jeugdige verdachte onaanvaardbaar doorkruist kan worden.⁴³ Volgens Mijnaerends, Liefwaard en Bruning is het aanbrengen van een oude strafzaak zo contraproductief voor jeugdigen dat sanctionering van het OM niet ongepast lijkt.⁴⁴ Een stevige sanctie, zoals het vervallen van het recht tot vervolging, kan voor het OM als extra stimulans werken om in jeugdzaken voldoende voortvarend te werk te gaan. Als tweede argument kan artikel 3 IVRK worden genoemd. De Hoge Raad baseert zijn zienswijze ten aanzien van de (sanctie op de) overschrijding van de redelijke termijn mede op de belangen van het slachtoffer, waardoor hij niet-ontvankelijkheid van het OM niet op zijn plaats vindt. Op grond van artikel 3 IVRK dienen de belangen van de jeugdige echter steeds de eerste overweging te vormen. Volgens Liefwaard is dit niet vanzelfsprekend en is het niet ondenkbaar dat criminaliteitsbestrijding boven het belang van het kind wordt gesteld, waardoor deze belangen van het kind niet meer de eerste overweging vormen.⁴⁵ Maar ondanks dat vergelding en generale preventie ook doelen zijn van het jeugdstrafrecht, mogen deze nimmer zo ver worden doorgevoerd dat ze de ontwikkeling van de jeugdige schaden.⁴⁶

Als derde argument kan worden gewezen op artikel 40 lid 2 onder b sub iii IVRK, dat voorschrijft dat strafvervolging 'zonder vertraging' moet zijn. Nu er rechtstreekse werking is toegekend aan dit artikel behoren bij iedere strafrechtelijke interventie het pedagogische karakter van het jeugdstraf-

recht en de belangen van het kind voorop te staan. Zoals hiervoor reeds besproken, is het begrip 'zonder vertraging' uit het IVRK strikter dan de redelijke termijn uit artikel 6 EVRM. Dit betekent dat bij de berechting van jeugdigen, als het gaat om het bepalen van de gevolgen van overschrijding van de redelijke termijn, andere en strengere regels zouden moeten worden gehanteerd dan bij volwassenen. Volgens Spronken zou, indien blijkt dat bij een voortzetting van de vervolging of berechting het belang van de jeugdige wordt geschaad omdat niet meer aan de verdragsrechtelijke voorwaarden kan worden voldaan, de strafrechtelijke vervolging en berechting achterwege moeten blijven of het rechtsgevolg niet-ontvankelijkheid van het OM mogelijk moeten zijn. Voortzetting van vervolging of berechting is dan immers niet meer in het belang van het kind, welk belang, zoals hiervoor behandeld, steeds de eerste overweging dient te vormen.⁴⁷

Al met al zijn er onzes inziens voldoende aanknopingspunten om in geval van overschrijding van de redelijke termijn in jeugdzaken de mogelijkheid open te houden om dit te sanctioneren met de niet-ontvankelijkverklaring van het OM. Maar wij willen daarnaast ook een andere zienswijze opwerpen. Het pedagogisch belang van bestraffing van een jeugdige uit artikel 40 IVRK zou namelijk ook een grondslag kunnen bieden om het niet-ontvankelijk verklaren van het OM juist te ontmoedigen. Het is immers de vraag of het pedagogisch belang van een jeugdige voldoende tot uitdrukking komt als een jeugdige door het traag handelen van justitiële autoriteiten onder zijn strafvervolging uitkomt. Een jeugdige is er bij gebaat dat hij ervaart dat het plegen van een strafbaar feit consequenties heeft, bijvoorbeeld in de vorm van het opleggen van een sanctie, zeker indien ernstige delicten zijn gepleegd. Het pedagogisch belang komt naar onze mening in veel gevallen juist in gevaar als een jeugdige zijn strafvervolging ontloopt.

Een belangrijk doel van het pedagogische karakter van het jeugdstrafrecht is om via een (strafrechtelijke) reactie gedragsverandering tot stand te brengen. In het rapport 'Het jeugdstrafproces: toekomstbestendig!' constateert de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming dat deze (strafrechtelijke) reactie aan een aantal voorwaarden moet voldoen om daadwerkelijk te kunnen leiden tot ander gedrag. Daartoe moet de (strafrechtelijke) reactie onvermijdelijk en niet te omzeilen zijn, dient deze voldoende intensief te zijn om ook werkelijk als straf te kunnen worden ervaren en moet zij in het teken staan van afkeuring van negatief en beloning van positief gedrag.⁴⁸ Op het moment dat een jeugdige verdachte strafvervolging ontloopt doordat het OM niet-ontvankelijk wordt verklaard na overschrijding van de redelijke termijn, wordt aan geen van deze voorwaarden voldaan. Indien er geen passende reactie volgt op zijn strafbaar handelen, zal de jeugdige niets leren over de afkeuringswaardigheid van zijn handelen, laat staan dat er een gedragsverandering zal plaatsvinden. Een tweede argu-

40 HR 8 september 2015, ECLI:NL:HR:2015:2465, r.o. 3.3.

41 Borgers, *DD* 2012/25 (p. 258).

42 Bruning, Liefwaard & Vlaardingerbroek 2014, p. 616.

43 Bruning, *FJR* 2015/53.

44 Mijnaerends, Liefwaard & Bruning, *NJCM-Bulletin* 2013-38(4).

45 Liefwaard, *FJR* 2007/35.

46 Bruning, Liefwaard & Vlaardingerbroek 2014, p. 556.

47 Parket bij de Hoge Raad 30 juni 2015, ECLI:NL:PHR:2015:1295, r.o. 35.

48 Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming, 'Het jeugdstrafproces: toekomstbestendig!', advies 14 maart 2011, p. 20.

ment tegen het toelaten van de niet-ontvankelijkverklaring van het OM is dat artikel 40 lid 1 IVRK voorschrijft dat het jeugdstrafrecht mede moet bijdragen aan de eerbiediging van fundamentele rechten van anderen. Indien de niet-ontvankelijkheid van het OM wordt uitgesproken blijft deze bijdrage achterwege, aangezien er dan geen straf is waarmee tot uitdrukking wordt gebracht dat er consequenties zijn verbonden aan gedrag dat de rechten van anderen onvoldoende eerbiedigt. Gezien dit alles kan worden geconcludeerd dat niet-ontvankelijkverklaring van het OM in feite zeer onwenselijk is in het licht van het pedagogische karakter van het jeugdstrafrecht en de daarmee beoogde doelen tegenwerkt. Een niet-ontvankelijkverklaring zou een verkeerd signaal zijn naar zowel de jeugdige als het slachtoffer: van uitstel komt afstel. De reactie op de schending van de redelijke termijn zou daarom bij voorkeur bestaan uit strafvermindering, tenzij bewezen is dat het pedagogisch effect van straffen in een specifieke zaak wél verloren is gegaan en de positieve ontwikkeling van de jeugdige door bestraffing onaanvaardbaar doorkruist wordt.

5. Conclusie

Het recht op een tijdige en voortvarende behandeling van een strafzaak is een fundamenteel recht voor iedere verdachte, ongeacht zijn leeftijd. Die leeftijd kan echter wel van wezenlijk belang zijn voor het antwoord op de vraag wat in een concrete zaak 'voldoende tijdig' is en welk gevolg gindiceerd is als in een strafzaak onvoldoende voortvarend is gehandeld. Wij hebben beide vragen onderzocht vanuit het perspectief van de jeugdige verdachte en in het licht van het bijzondere, pedagogische karakter van het recht dat deze kwetsbare verdachte bijzondere bescherming biedt, het jeugdstrafrecht. Zoals in bovenstaande paragrafen naar voren is gebracht dient binnen het jeugdstrafrecht wat ons betreft anders te worden omgegaan met het vraagstuk van de redelijke termijn dan in het strafrecht voor volwassenen. Voor wat betreft de vraag wat *redelijk* is om nog van voortvarendheid te kunnen spreken, concluderen wij dat de huidige zestien maandentermijn niet IVRK-proof is. Uit artikel 40 IVRK en *General Comment* no. 10 en 14 blijkt dat de termijn tussen het plegen van het strafbare feit en de berechting zo kort mogelijk dient te zijn. In de Kalsbeeknormen en de Aanwijzing Richtlijnen strafvordering jeugd en adolescenten volgt een termijn van zes maanden, wat aanzienlijk korter is dan zestien maanden. De speciale positie van de jeugdige legitimeert een kortere termijn, omdat het pedagogisch effect van straffen, voortvloeiend uit artikel 40 IVRK, niet verloren dient te gaan. Om aan deze verplichting uit het IVRK te voldoen zou er alles aan gedaan moeten worden om een jeugdige zo snel en effectief mogelijk te straffen en/of te behandelen. Alleen op die manier kan een jeugdige verdachte zoveel mogelijk leren van zijn eigen gedrag en de straf als consequentie van dat gedrag. Alleen op die manier wordt zijn (verdere) ontwikkeling in positieve zin zoveel mogelijk bevorderd. Bovenstaande argumenten onderschrijven dat het bijzondere karakter van het jeugdstrafrecht en de bijzondere positie van de jeugdige andere eisen

ten aanzien van een voortvarende behandeling legitimeert en extra eisen stelt aan degenen die verantwoordelijk zijn voor de voortgang van het proces. Het is daarom van belang een zo kort mogelijke redelijke termijn te hanteren zodat het pedagogische effect van straffen gewaarborgd wordt en justitie gestimuleerd wordt jeugdstrafzaken zo snel mogelijk af te doen. De Hoge Raad zou wat dat betreft veel strenger mogen zijn dan de zestien maandentermijn die op dit moment wordt gehanteerd.

De vraag of het bijzondere karakter van het jeugdstrafrecht een andere *reactie* legitimeert op de overschrijding van de redelijke termijn dan in strafzaken met een volwassen verdachte, dient positief te worden beantwoord. Er zijn voldoende argumenten om aan te nemen dat overschrijding van de redelijke termijn in jeugdzaken zodanig onwenselijk is, dat sanctionering door middel van niet-ontvankelijkheid van het OM in jeugdzaken in bepaalde gevallen wel toegestaan zou moeten worden. Wij pleiten overigens voor een zeer terughoudend gebruik van deze mogelijkheid, zij het op grond van andere argumenten dan de Hoge Raad op dit moment gebruikt om het vooralsnog onmogelijk te maken. De belangrijkste argumenten die de Hoge Raad hanteert ter onderbouwing van het niet toestaan van de niet-ontvankelijkverklaring is dat artikel 40 IVRK geen verdergaande eisen stelt dan artikel 6 EVRM en dat de reactie van niet-ontvankelijkheid niet mag volgen op de dadeloosheid van de justitiële autoriteiten. Daarnaast verwijst de Hoge Raad naar andere belangen, bijvoorbeeld die van mogelijke slachtoffers. De Hoge Raad maakt daarbij geen onderscheid tussen zaken met een jeugdige en zaken met een volwassen dader. Daardoor lijkt de Hoge Raad voorbij te gaan aan de artikelen 3, 6 en 40 IVRK. Deze artikelen bieden naar onze mening voldoende aanknopingspunten om tot dezelfde conclusie te komen als de Hoge Raad, maar dan bezien vanuit het perspectief van de jeugdige en met inachtneming van zijn belangen. Het pedagogisch effect van straffen en het belang van de jeugdige kan onzes inziens namelijk ook nopen tot het achterwege laten van de niet-ontvankelijkverklaring. De belangen van de jeugdige verlangen in sommige gevallen juist dat een strafrechtelijke reactie plaatsvindt, opdat de jeugdige kan leren van de consequenties van zijn strafbare gedrag, de strafrechtelijke reactie bijdraagt aan zijn normbesef en er een zodanige gedragsverandering plaatsvindt dat hij niet opnieuw de fout ingaat. Een niet-ontvankelijkverklaring zou in die gevallen een verkeerd signaal zijn naar de jeugdige: van uitstel komt afstel. Bovenstaande argumenten zouden ervoor pleiten om ook in jeugdstrafzaken overschrijding van de redelijke termijn bij voorkeur te sanctioneren via matiging van de strafmaat. Net als in zaken met een volwassen verdachte, maar met een andere argumentatie. Strafvermindering kan op deze wijze ook in jeugdzaken de sanctie zijn die het bijzondere karakter van het jeugdstrafrecht het beste tot zijn recht laat komen.